

2020. gada 3. decembrī

Priekšlikumi neauglības ārstēšanas uzlabošanai Latvijā

Latvijas Zinātnes padomes finansētā divu gadu projektā Nr. Izp-2018/2-0070 “Valsts īstenošana un biosociālās saiknes (RELATE.LV)”,¹ ko realizē Rīgas Stradiņa universitātes sociālās antropoloģijas pētnieki, ir izstrādāti priekšlikumi neauglības ārstēšanas, tajā skaitā medicīniskās apaugļošanas, jomā, balstoties uz pētījuma gaitā izdarītajiem secinājumiem.²

Kopumā Latvijā vērojama pozitīva attīstība neauglības ārstēšanas jomā. Īpaši nozīmīgs bija 2012. gads, kad tika uzsākta valsts apmaksāta medicīniskās apaugļošanas programma, kuru kopumā pacientes ir novērtējušas atzinīgi.³ Tomēr projekta ietvaros identificētas atsevišķas nepilnības neauglības ārstēšanas jomā Latvijā. Rekomendācijas sadalītas divos dokumentos - ieteikumi zināšanu veicināšanai par seksuālo un reproduktīvo veselību nosūtīti Veselības ministrijai, bet priekšlikumi valsts apmaksātās medicīniskās apaugļošanas programmas uzlabošanai iesniegti Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai.⁴

1. Informācijas un zināšanu veicināšana

1.1. Izglītoti ģimenes ārsti un ginekologi par neauglības problēmām

Situācijas raksturojums

Saskaroties ar aizdomām par auglības problēmām, pamatā sievietes vēršas pie ģimenes ārsta un/vai ginekologa. “RELATE.LV” pētījuma rezultāti liecina,⁵ ka minētie ārsti, iespējams zināšanu un pieredzes trūkuma dēļ, dažkārt nerosina pārus veikt specializētus izmeklējumus un apmeklēt atbilstošus ārstus (reproduktologus, andrologus, urologus), bet piedāvā turpināt ar dabīgo metodi.

¹ Papildu informācija par projektu pieejama Rīgas Stradiņa universitātes mājas lapā. Pieejams: <https://www.rsu.lv/projekts/valsts-istenosana-un-biosocialas-saiknes-relatelv> (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.)

² Viens no projekta pētnieciskajiem virzieniem ir radniecība un jaunās reproduktīvās tehnoloģijas. Šī virziena ietvaros tika veikta politikas dokumentu analīze un daļēji strukturētas intervijas ar Nacionālā Veselības dienesta pārstāvjiem (2), politiķiem (3), reproduktologiem un andrologiem (3), kā arī sievietēm (8) un vīriešiem (1), kuri ir saskārušies ar neauglību. Iegūtie dati ir izmantoti, lai izstrādātu šīs rekomendācijas.

³ Latvijas Radio 1 sižets par aptaujas rezultātiem. Pieejams: <https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/pecpusdiena/atzinigi-noverte-valsts-apmaksatas-mediciniskas-apauglosanas-pak.a121602/> (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.)

⁴ Abi dokumenti iesniegti gan Veselības ministrijai, gan Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai, piedāvājot plašāku priekšstatu par identificētajām problēmām un iespējamajiem risinājumiem auglības jomā Latvijā.

⁵ Uz ģimenes ārstu nepietiekamajām zināšanām par neauglību tiek norādīts arī citos pētījumos.

Skat. Pallone, Stephen R., Bergus, George R. 2009. “Fertility awareness-based methods: another option for family planning.” *Journal of the American Board of Family Medicine* 22: 147–157. doi:10.3122/jabfm.2009.02.080038.

Tādējādi, tiek novilcināts laiks, kas noved pie potenciāliem veselības sarežģījumiem un ierobežotākām iespējām risināt neauglības problēmu gan par valsts, gan privātiem līdzekļiem.⁶

Vēlamā situācija nākotnē

Ģimenes ārstiem un ginekologiem ir pietiekamas zināšanas par to, kā diagnosticēt neauglību un kādi ir iespējamie ārstēšanas risinājumi Latvijā.

Iespējamie risinājumi

Auglības klīniku un valsts pārvaldes kopīgi veidoti kursi ginekologiem un ģimenes ārstiem par neauglību, tās diagnosticēšanu un ārstēšanas iespējām.

1.2. Izglītota sabiedrība par auglību un tās ietekmējošiem faktoriem

Situācijas raksturojums

Cilvēkiem kopumā ir nepietiekamas zināšanas par auglību un faktoriem, kas to ietekmē (vecums, ķermeņa masas indekss, kaitīgie ieradumi u.c.). Uz to norāda gan Latvijas ginekologi un reproduktologi, gan zinātnieki, kuri pēta cilvēku izpratni par auglību.⁷ Kopumā pasaulē pasliktinās vīriešu reproduktīvā veselība,⁸ radot jaunus neauglības riskus nākotnē. Tāpat sabiedrībā pastāv aizspriedumi par medicīnisko apaugļošanu un neauglību kā diagnozi, padarot šīs tēmas par tabu.⁹ Zināšanu un iecietības trūkums rada nelabvēlīgu vidi tiem cilvēkiem, kuri saskaras ar neauglību.

Vēlamā situācija nākotnē

Sabiedrība ir izglītota par auglību, tās ietekmējošiem faktoriem, neauglības ārstēšanas iespējām un kopumā par seksuālo un reproduktīvo veselību.

Iespējamie risinājumi

Valsts institūcijas sadarbībā ar auglības klīnikām organizē izglītojošus pasākumu par seksuālo un reproduktīvo veselību, un tās nozīmību prokreācijas procesos, uzrunājot dažādas sabiedrības grupas. Citu valstu pieredze norāda uz nepieciešamību veidot kompleksu pasākumu kopumu. Piemēram, Dānijā skolās tiek realizēta seksuālā izglītība (kopš 1970. gada),¹⁰ veidotas reklāmas kampaņas par auglību un to ietekmējošiem faktoriem¹¹, kā arī asprātīgā veidā aicināti Dānijas iedzīvotāji radīt pēcnācējus.¹²

⁷ Pedro, Juliana, et.al. 2018. "What do people know about fertility? A systematic review on fertility awareness and its associated factors." *Upsala Journal of Medical Sciences* 123, no. 2: 71-81, <https://doi.org/10.1080/03009734.2018.1480186>.

⁸ 2017. gadā tika publicēts apjomīgs pētījums zinātniskajā žurnālā "Human Reproduction Update" par spermatozoīdu skaitu vīriešiem, kuri dzīvo Ziemeļamerikā, Austrālijā, Jaunzēlandē un Eiropā. Galvenais secinājums - vīriešu spermatozoīdu skaits 38 gadu laikā (1973-2011) samazinājies par 50-60%. Skat. Levine, Hagai, et.al. 2017. "Temporal trends in sperm count: a systematic review and meta-regression analysis." *Human Reproduction Update* 23, no. 6 (Nov-Dec): 646-659, <https://doi.org/10.1093/humupd/dmx022>.

⁹ Mileiko, Ilze. 2018. *Auglība tradicionālajā un mūsdienu kultūrā Latvijā*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/38352/298-62984-Mileiko_Ilze_im09267.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Pēdējo reizi skatīts 28.11.2020.).

¹⁰ The Danish Experience: Introduction to Health and Sex Education in Denmark, Teaching Methodologies. Pieejams: https://www.norden.ee/images/heaolu/info/heaolu/line_anne_roiden.pdf (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.).

¹¹ "Copenhagensers told to have babies earlier." Pieejams: <https://www.thelocal.dk/20151006/copenhagensers-encouraged-to-have-babies-earlier> (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.).

¹² "'Screw for Denmark' sex campaigns produce baby boom in months."

Pieejams: <https://www.rt.com/news/345499-denmark-baby-boom-sex/> (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.);

1.3. Aktualizēta diskusija par surogāciju

Situācijas raksturojums

Latvijas iedzīvotāji saskaras ar neauglības problēmām, kuras nav iespējams risināt ar medicīnisko apaugļošanu (piemēram, izņemta dzemde, ļoti smagas sirds vai nieru problēmas). Atsaucoties uz masu medijos izskanējušo informāciju,¹³ kā arī pētījuma laikā veiktajām intervijām ar ārstiem, ir pamats uzskatīt, ka šī problēma dažkārt tiek risināta ar surogācijas palīdzību – dodoties pēc pakalpojuma uz citām valstīm (Ukrainu, Krieviju) vai to neformāli organizējot Latvijā. Jāatzīmē, ka valstī nav likuma, kas regulētu surogāciju, tādējādi netiek juridiski aizsargāta neviens no iesaistītajām pusēm.

Vēlamā situācija nākotnē

Uzsākta diskusija par surogācijas ētiskajiem un juridiskajiem apsvērumiem.

Iespējamie risinājumi

Veidot diskusiju, iesaistoties Centrālajai medicīnas ētikas komitejai, Latvijas Ginekologu un dzemdību speciālistu asociācijai, ārstiem (embriologiem, reproduktologiem, ginekologiem), bioētikas speciālistiem, pacientiem, pacientu organizācijām, juristiem un citiem speciālistiem.

Turpmākā saziņa par šiem priekšlikumiem iespējama ar RELATE.LV pētnieci Diānu Kiščenko (diana.kiscenko@rsu.lv, +371 20258484).

Ar cieņu

Doc. Klāvs Sedlenieks

Vadošais pētnieks

Projekta “Valsts īstenošana un biosociālās saiknes (RELATE.LV)” vadītājs

Rīgas Stradiņa universitāte

Baložu iela 11, B-313

Rīga, LV-1007, Latvija

“Denmark’s bizarre series of sex campaigns lead to baby boom.”

Pieejams: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/denmark-s-bizarre-series-sex-campaigns-lead-baby-boom-a7062466.html> (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.)

¹³ Skat. LTV7 sižetu 2017. gadā par Latvijas iedzīvotāju interesi par surogāciju. Pieejams:

https://www.youtube.com/watch?v=ENf5Et_OwCI&feature=emb_logo (Pēdējo reizi skatīts 16.11.2020.)